

Вікторія ТОВСТЕНКО,

orcid.org/0000-0003-2971-4931

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри бізнес-лінгвістики

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

(Київ, Україна) *tovstenko.vika@ukr.net*

ДІАЛЕКТИЗМИ ЯК ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО ПОПОВНЕННЯ ПРОСТОРІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

У статті проаналізовано особливості функціонування та розвитку загальнонаціональної української мови. Доведено, що просторіччя було тим компонентом у складі загальнонародної мови, який прийшов на зміну територіальним діалектам перш за все в міських умовах. У діалектно-літературному контактуванні просторіччя є перехідне середовище, воно не тільки об'єднує літературну мову і діалекти, але й відокремлює їх. Межа між обласними і розмовно-просторічними словами рухлива, з часом може змінюватися. Загальноновизнаною є роль просторіччя як перехідної сфери між літературною мовою і діалектами (і навпаки). Зазначено, що просторіччя разом з народними говорами складає усну некодифіковану сферу загальнонаціональної мовної комунікації – народно-розмовну мову. Наголошено на тому, що вихідною базою просторіччя були, з одного боку, територіальні діалекти, а з іншого, – міські койне. З'ясовано, що важливе значення для закріплення діалектизмів у загальнонародній мові (насамперед у просторіччі) мають словники. Зроблено порівняльний аналіз деяких словників української мови і виявлено, що частина лексем, втративши свою початкову локальну віднесеність, здобула інші ремарки. Зроблено висновок, що зміни цільових настанов словників, оцінок джерел їх формування вплинули на діалектну лексику – її входження в коло просторічно-розмовної або навіть нормативної чи, навпаки, повне зникнення. Зазначено, що динаміка геогорфії діалектного слова поза взаємодією діалектів з літературною мовою і динаміка функцій цього ж слова як діалектизму зумовлюють зміни його лексикографічної інтерпретації від одного словника до іншого. Визначено одну з головних відмінностей просторіччя від територіальних діалектів – втрата територіальної обмеженості. Доведено, що просторіччя виникло на базі різних діалектів, кожний з яких мав свою систему.

Ключові слова: діалектизм, просторіччя, койне, розмовна мова, кодифікація.

Viktoria TOVSTENKO,

orcid.org/0000-0003-2971-4931

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Business Linguistics

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

(Kyiv, Ukraine) *tovstenko.vika@ukr.net*

DIALECTICISMS AS THE MAIN SOURCE OF COMPLEMENTING THE VERNACULAR VOCABULARY

The article analyzes the peculiarities of the functioning and development of the national Ukrainian language. It is proved that vernacular was the component in the composition of the national language that replaced territorial dialects, first of all, in urban conditions. In dialect-literary contact, colloquial speech is a transitional environment, it not only unites literary language and dialects, but also separates them. The boundary between regional and colloquial and colloquial words is fluid and may change over time. The role of vernacular as a transitional sphere between literary language and dialects (and vice versa) is generally recognized. It is noted that colloquial speech, together with vernaculars, constitutes the oral, non-codified sphere of national language communication – the vernacular. It is emphasized that the original base of the vernacular was, on the one hand, territorial dialects, and on the other, urban Koine. It has been found that dictionaries are important for consolidating dialectisms in the national language (primarily in colloquialism). A comparative analysis of some dictionaries of the Ukrainian language was made and it was found that some of the lexemes, having lost their initial local relevance, acquired other meanings. It was concluded that changes in the target instructions of dictionaries, evaluations of the sources of their formation affected the dialect vocabulary – its entry into the circle of spatial-conversational or even normative or, on the contrary, its complete disappearance. It is noted that the dynamics of the hegeography of a dialect word outside the interaction of dialects with the literary language and the dynamics of the functions of the same word as a dialectic cause changes in its lexicographic interpretation from one dictionary to another. One of the main differences between vernacular and territorial dialects is determined – the loss of territorial limitations. It is proved that colloquialism arose on the basis of different dialects, each of which had its own system.

Key words: dialectics, vernacular, koine, spoken language, codification.

Постановка проблеми. Дослідження будови, особливостей функціонування та розвитку загальнонаціональної української мови мають рівномірно охоплювати всі її структурно-функціональні різновиди – літературну мову, територіальні діалекти, соціальні й професійні жаргони, а також просторіччя. Просторіччя формувалося на основі тих елементів загальнонародної мови, які з різних причин не ввійшли до складу її літературної мови або ж вийшли з її складу на пізніших етапах розвитку. Основним джерелом поповнення просторічної лексики були діалектизми. Цей різновид української національної мови поки що лишається на периферії уваги вітчизняного мовознавства. У словниках української мови стилістична характеристика на зразок позначки *прост. [орічне]*, яка б однозначно вказувала на належність відповідної одиниці до некодифікованої, але широко вживаної розмовної мови, поки що не практикується. З огляду на це, з одного боку, потрібен глибокий і всебічний аналіз різних структурних рівнів та стилістичного функціонування цього різновиду української мови, а з другого боку, потребує подальшого вивчення питання його адекватної стилістичної та лексикографічної інтерпретації. Цим зумовило актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Л.Т.Масенко у праці «Суржик: між мовою і язиком» дослідила історію виникнення, поширення й сучасного побутування змішаних українсько-російських форм усного мовлення, відомих під назвою «суржик». Як специфічне явище мовного життя України суржик дослідниця розглянула не тільки в мовознавчому, а й соціокультурному та психолінгвістичному аспектах. Окрему увагу приділено аналізу функцій змішаного українсько-російського мовлення в художній літературі, масовій культурі і соціальних мережах (Масенко, 2019). О.О. Тараненко досліджував явище суржику та українсько-російську двомовність (Хентшель, Тараненко, 2015). Стильову розмовну норму та розмовну лексику досліджувала Світлана Бибик (Бибик, 2011). Просторіччя як структурно-функціональне явище аналізували у своїй працях Л.А. Коробчинська, В.М. Русанівський, Р.В. Бесага та ін. (Коробчинська, 1963; Русанівський, 1992; Бесага, 1995). Л.А.Коробчинська висловила думку, що розмовна лексика в словниках української мови паспортизується неточно. Авторка рекомендує виділяти просторічні слова. Дослідниця виділила: а) розмовну лексику, що є складником літературної мови, а саме її усної форми; б) просторічну, що стоїть на межі літературної мови, окремими елементами проникаючи в

неї, іншими – залишаючись далеко поза її межами (Коробчинська, 1963: 53).

Метою статті є спроба з'ясувати особливості просторічної лексики, а також її місце в структурі словникового складу сучасної української мови, встановити джерела поповнення українського просторіччя, довести, що просторіччя – це тип некодифікованої мови.

Виклад основного матеріалу. Просторіччя було тим компонентом у складі загальнонародної мови, який прийшов на зміну територіальним діалектам перш за все в міських умовах. Соціальна база просторіччя досить широка й не завжди виразна. Його носіями є люди, які відірвалися від діалекту, але не засвоїли літературної мови. Переселенці з села в місто переходили від діалектного мовлення до мовлення «міського», поповнюючи лави носіїв просторіччя. Соціальна база просторіччя складається як з певних прошарків міста, так і жителів села, мова яких значною мірою відійшла від архаїчного типу діалекту. Але в обох випадках – це мова осіб, які недостатньо володіють літературною мовою. Просторіччя – одна з форм національної мови, поряд з діалектами, жаргонним мовленням та літературною мовою. Разом з народними говорами та жаргонами просторіччя складає усну некодифіковану сферу загальнонаціональної мовної комунікації – народно-розмовну мову. Просторіччя має наддіалектний характер, на відміну від говорів та жаргонів – це мовлення, загальнозрозуміле для носіїв національної мови. Будучи універсальною для національних мов категорією, просторіччя в кожній з них має специфічні особливості та властиві лише йому взаємовідносини з літературною мовою.

Просторіччя формується насамперед на основі тих елементів загальнонародної мови, які з різних причин не ввійшли до складу літературної мови або ж вийшли з її складу на пізніших етапах розвитку. Вихідною базою просторіччя були, з одного боку, територіальні діалекти, а з іншого, – міські койне, які виникали ще в донаціональний період. Саме територіальні діалекти були головним засобом повсякденно-побутового спілкування, який у межах певної території використовувався всіма соціальними групами (Товстенко, 2003: 59). Лише в містах поряд з використанням територіального діалекту було можливе використання різних міських койне. Койне – функціональний тип мови, що використовується як головний засіб повсякденного спілкування з широким діапазоном комунікативних сфер в умовах регулярних соціальних контактів між носіями

різних діалектів або мов. У мовознавстві койне (від грец. κοινή διάλεκτος – «спільна мова») – це стандартизована або загальноприйнята мова чи діалект, що виникла в результаті контакту, змішування та часто спрощення двох або більше взаємозрозумілих різновидів однієї мови. Койнеїзація є окремим випадком діалектного контакту, і вона, як правило, відбувається в нових поселеннях, до яких люди мігрували з різних частин однієї мовної області. Койне, або інтердіалект, становить один з різновидів міждіалектного регіонального побутово-розмовного мовлення, що виникає на певних етапах розвитку народу як засіб спілкування серед носіїв кількох діалектів. Ю. Шевельов у праці «Внесок Галичини у формування української літературної мови» галицьке койне розглядав у контексті процесів становлення західноукраїнського варіанта літературної мови другої половини XIX – початку XX століття. В іншій своїй роботі учений висловив припущення, що на початок минулого століття у Львові вже сформувалось галицьке чи галицько-буковинське койне, в основі якого лежав наддністрянський діалект, але зауважував, що «ще питання потребує докладнішого вивчення, а джерельні відомості про розмовну мову освіченої верстви дуже скупі» (Шевельов, 2003: 23).

З розвитком нових суспільно-економічних відносин стає можливим, а потім і необхідним використання літературної мови у функції побутового спілкування. Як зазначає Б.В. Кобилянський, «місцеві діалекти при формуванні національної мови перестають розростатись і часто звужують свої функції обслуговування суспільства. Але найбільш розвинені з них можуть лягати в основу формованої національної мови (Кобилянський, 1960: 21-22). В основі національної мови лежить змішаний за своїм походженням діалект головного економічного, політичного чи культурного центру національної держави. Формування української національної мови відбувається не на основі окремого діалекту чи певної групи говорів, а шляхом поступових змін діалектів розмовної мови і взаємовідносин між ними. На першому місці є південно-східні говори. Відбувається виникнення нової української літературної мови на південно-східній діалектній основі (середньонаддніпрянські говори) (Жилко, 1955: 106). У цей період звужуються і обмежуються комунікативні можливості діалектів, які відтісняються з міст, стають не тільки територіально, але й соціально обмеженими. Втрата територіальної обмеженості – одна з головних відмінностей просторіччя від територіальних діалектів.

На цьому наголошував І.Г. Чередниченко: «Діалектизми і жаргонізми функціонально подібні до просторічних слів, але виразніше пов'язуються з певною діалектною територією, певним соціальним середовищем» (Чередниченко, 1962: 880). Але у просторіччя навіть у наш час відчутно виступає попередня діалектна база. С. Бирик зазначає, що «синонімічними, але не тотожними до ремарки розм. із цього погляду є «діал., прост. (простор.), жарг.» (Бирик, 2011: 63).

Для українського просторіччя характерне використання деяких усічених особових форм дієслів, зокрема 2 особи однини дієслів теперішнього часу *хоч* (замість хочеш), *бач* (замість бачиш), що використовуються переважно в питальних реченнях. У працях з української діалектології усічені форми кваліфікуються як такі, що вживаються в південно-східних говорах, а також у деяких говірках північних говорів, тобто як діалектне морфологічне явище. На нашу думку, такі форми займають проміжний статус між формами розмовного стилю літературної мови і просторіччя. Основними критеріями розмежування просторічних і діалектних елементів є територіальна обмеженість діалектних форм і переважно негативна стилістична маркованість просторічних форм. Водночас одним із джерел походження просторіч є діалектизми. Діалектне членування української мови настільки різноманітне, що буде важко розмежувати вузькодіалектні морфологічні явища і ті діалектні явища, яким можна надати статус просторічних. Однією з пріоритетних спроб окреслити межі морфологічних особливостей українського просторіччя є наукові праці Р.В. Бесаги (Бесага, 1995).

У розмовній мові діалектизми є засобом вільного, невимушеного, повсякденного спілкування людей, які не володіють нормами літературної мови. Відображенням цього типу розмовної мови можна вважати такі репліки персонажів: «*О мой, мой! Лайдаку!* Вже день, а ти спиш! Запух, як вуйко десь між смереками в лігвищі!» (О. Гончар). Діалектизми є невід'ємною частиною письменницького арсеналу зображальних засобів. Але О.Д. Пономарів зазначав: «Невмотивоване використання діалектизмів розхитує літературні норми, знижує рівень культури мовлення» (Пономарів, 1993: 111-112). Про мовний хаос писав І. Огієнко: «У нас віддавна повелося, що кожний працівник слова писав мовою «свого села», так само «своєю» мовою різні редактори почали видавати свої видання. Виходили книжки й видання, писані різними правописами з дуже сильним говірковим зафарбуванням мови» (Огієнко,

1934: 3). До цього словника автор вніс місцеві слова й форми, у літературній мові не вживані або рідко вживані, тобто такі, що їх не розуміє східноукраїнський читацький загал, наприклад: *базарувати* (літ. базарювати), *байонет* (багнет), *бачний* (пильний), *безтямний* (непритомний), *безуслівний* (безумовний), *бинда* (стрічка), *вдвух* (вдвох), *Венгерія* (Угорщина), *верем'я* (години), *вжесточитися* (озвірити), *взноситься* (підіймається), *касарня* (казарма), *касієр* (касир), *орудка* (справа) та ін. До Словника додані й «Головні відміни літературної мови від мови західноукраїнської». Це перша спроба систематичного огляду головних рис так званої «галицької мови». В «Українському стилістичному словнику» І. Огієнка (Огієнко. 1924) також наведено багато місцевих ненормативних лексем, які вживаються в усній розмовній мові. Вони подаються за допомогою ремарок *діал.* (діалектне, місцеве слово), *мц.* (місцева форма), *нар.* (народне слово), *г.*, *г.м.* (галицька мова), *а.г.* або *г.а.* (архаїчне слово, що вживається тепер тільки в Галичині), *г.п.* (галицько-польське), *з.-у.* (західноукраїнське) – на відміну від *В.У.* (літературна мова Великої України) та ін. Наприклад: *банкрот*, а не *банкрут нар.*; *бервено г.а.*, на *В.У.* *колода*; *бігти з.-у.* *бічи*, *бігчи*; *біжать*, а не *біжуть мц.*; *блестати г.*, на *В.У.* *блищати*, *блискати*; *боля мц.* (біль); *вбіцяти г.*, на *В.У.* *обіцяти*; *фасоля г.*, на *В.У.* *квасоля* та ін.

У діалектно-літературному контактуванні просторіччя є перехідне середовище, воно не тільки об'єднує літературну мову і діалекти, але й відокремлює їх. Межа між обласними і розмовно-просторічними словами рухлива, з часом може змінюватися. Загальноновизнаною є роль просторіччя як перехідної сфери між літературною мовою і діалектами (і навпаки) (Товстенко, 2003: 66-67). Для цього різновиду загальнонаціональної мови верхньою межею є літературна мова, а нижньою – діалекти. Але і перша, і друга межа рухливі і змінні залежно від конкретного історичного періоду, від особливостей конкретних умов, від відмінностей у характері окремих соціальних груп носіїв цього типу мови. Важливе значення для закріплення діалектизмів у загальнонародній мові (насамперед у просторіччі) мають словники. Історія слів, що досліджуються за лексикографічними фіксаціями, свідчить про те, що зміни цільових настанов словників, оцінок джерел їх формування вплинули на діалектну лексику – її входження в коло просторічно-розмовної або навіть нормативної чи, навпаки, повне зникнення. Динаміка географії діалектного слова поза взаємодією діалектів з літературною мовою і

динаміка функцій цього ж слова як діалектизму зумовлюють зміни його лексикографічної інтерпретації від одного словника до іншого (Товстенко, 2003: 67). Так, якщо зіставити «Словарь української мови» за ре. Б. Грінченка, «Словник української мови» в 11-ти томах, «Етимологічний словник української мови», дані деяких інших словників української мови та спеціальних діалектологічних досліджень, то виявиться, що частина лексем, втративши свою початкову локальну віднесеність, здобула такі ремарки, як «розм.», «розм., рідко», «лайл.», «зневажл.» та ін. Наприклад: *балцанка* «металева посудина з вузьким отвором для зберігання рідин (гасу і т.ін.)». У СУМі – «рідко»: «*Подвір'я було закидане старими побитими балцанками, ганчір'ям та іншим мотлохом*» (І. Микитенко). Сл. Грінч. та ЕСУМ виводять це слово з діалектів – з паспортизованою локалізацією на південному сході України; це слово досить активно вживається на всій території як середньої, так і нижньої Наддніпрянщини (Ващенко, 1962: 83); *хабоття* «старі речі домашнього вжитку; мотлох, дрантя». У СУМі – «розм.». Сл. Грінч. подає це слово з локалізацією до нижньої Наддніпрянщини.

Стилістичний статус просторіччя, як і територіальних діалектів, усвідомлюється тільки з позиції літературної мови, носіями літературної мови – як певні відхилення від її стилістичних норм. Найвизначальнішою ознакою просторіччя є усвідомлення його як соціально нижчого і «неправильного» різновиду загальнонародної мови. Як відхилення від літературно-нормативного набору та функціонування лексики української мови сприймається, наприклад, частина слів, що в СУМі ремаркуються як *розм.[овні]* (*білет*, *болість*, *видко*, *визуджувати* та ін.); *розм., рідко* (*балагур*, *бать*, *боліти*, *вмішуватися* та ін.); *діал.[ектні]* (*балабайка*, *вперве*, *впервину*, *молодіж*, *однакий*, *уп'ять* та ін.); *зневажл.[иви]* (*бахур*, *босяцюга*, *вахлай*, *вахлак*, *притюпати*, *халамидник*, *шантрапа* та ін.).

Висновки. Отже, відокремити просторічну лексику від власне діалектної буває складно, а іноді й зовсім неможливо. Для просторіччя характерна підвищена варіантність, відсутність чіткої єдиної норми. Воно виникло на базі різних діалектів, кожний з яких мав свою систему. Коли виникає просторіччя, відбувається порушення діалектних систем, їх старі норми розпадаються, а нові не виникають, тому що просторіччя не функціонує як єдина цілісна система, не нормується, не кодифікується. Просторіччя – це тип некодифікованої мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бесага Р.В. До питання про походження морфологічних просторіч. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія філологічна. Ужгород, 1995. Вип. 1. С. 8–14.
2. Биби́к С. Стильова розмовна норма та розмовна лексика. *Культура слова*. 2011. № 74. С. 59–65.
3. Ващенко В.С. З історії та географії діалектних слів. Харків: Вид-во Харків. держ. університету ім. О.М. Горького, 1962. 176 с.
4. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. Київ: Радянська школа, 1955. 316 с
5. Кобилянський Б.В. Діалект і літературна мова. Київ: Радянська школа, 1960. 276 с.
6. Коробчинська Л.А. Розмовна і просторічна лексика української мови та її ремаркування в словниках. Лексикографічний бюлетень. Київ: Вид-во АН УРСР, 1963. Вип. IX. С. 41–54.
7. Масенко Л. Суржик: між мовою і язиком. Друге видання, зі змінами і доповненнями. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 229 с.
8. Огієнко І. Словник місцевих слів у літературній мові не вживаних. Друкарня О.О.Василян у Жовкві, 1934. 156 с.
9. Огієнко І. Український стилістичний словник: Підручна книжка для вивчення української літературної мови. Львів: З друкарні Наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка, 1924. 496 с.
10. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. Київ: Либідь, 1993. 248 с.
11. Русанівський В.М. Сила і краса (особливості мови творів В.К.Винниченка). *УМЛШ*. 1992. № 2. С. 41–46.
12. Товстенко В.Р. Просторіччя в українській мові як структурно-функціональне явище. Київ: Інститут української мови НАН України, 2003. 278 с.
13. Хентшель Г., Тараненко О.О. Мовний ландшафт Центральної України: українська мова, російська мова, «суржик» (уживання – мовна компетенція – національне позиціонування). *Мовознавство*. 2015. № 4. С. 3–25.
14. Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. Київ: Радянська школа, 1962. 495 с.
15. Шевельов Юрій. Внесок Галичини у формування української літературної мови. НТШ у Львові, Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ: КМ Академія, 2003. 157 с.

REFERENCES

1. Besaha R.V. Do pytannya pro pokhodzhennya morfolohichnykh prostorich [Besaga R.V. On the question of the origin of morphological vernacular] *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu*. Seriya filolohichna. Uzhhorod, 1995. Vyp. 1. pp. 8–14 [in Ukrainian].
2. Bybyk S. Styl'ova rozmovna norma ta rozmovna leksyka [Stylized conversational norm and conversational vocabulary]. *Kul'tura slova*. 2011. № 74. pp. 59–65. [in Ukrainian].
3. Vashchenko V.S. Z istoriyi ta heohrafiyi dialektnykh sliv [From the history and geography of dialect words]. Kharkiv: Vyd-vo Kharkiv. derzh. universytetu im. O.M.Hor'koho, 1962. 176 p. [in Ukrainian].
4. Zhylyko F.T. Narysy z dialektolohiyi ukrayins'koyi movy [Essays on dialectology of the Ukrainian language]. Kyiv: Radyans'ka shkola, 1955. 316 p. [in Ukrainian].
5. Kobylyans'kyu B.V. Dialekt i literaturna mova [Dialect and literary language.]. Kyiv: Radyans'ka shkola, 1960. 276 p. [in Ukrainian].
6. Korobchyns'ka L.A. Rozmovna i prostorichna leksyka ukrayins'koyi movy ta yiyi remarkuvannya v slovnykakh [Colloquial and spatial vocabulary of the Ukrainian language and its marking in dictionaries]. *Leksykohrafichnyy byuletень*. Kyiv: Vyd-vo AN URSSR, 1963. Vyp.IKH. pp. 41–54 [in Ukrainian].
7. Masenko L. Surzhyk: mizh movoyu i yazykom [Surzhik: between language and tongue.]. Druhe vydannya, zi zminamy i dopovnennyamy. Kyiv : Vydavnychyy dim “Kyievo-Mohylyans'ka akademiya”, 2019. 229 p. [in Ukrainian].
8. Ohiyenko I. Slovyk mistsevykh sliv u literaturniy movi ne vzhvyvanykh [Dictionary of local words not in use in the literary language]. Drukarnya O.O.Vasyliyan u Zhovkli, 1934. 156 p. [in Ukrainian].
9. Ohiyenko I. Ukrayins'kyy stylistychnyy slovnyk: Pidruchna knyzhka dlya vyvchennya ukrayins'koyi literaturnoyi movy [Ukrainian Stylistic Dictionary: A reference book for studying the Ukrainian literary language]. L'viv: Z drukarni Naukovoho tovarystva im. T.H. Shevchenka, 1924. 496 p. [in Ukrainian].
10. Ponomariv O.D. Stylistyka suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Stylistics of the modern Ukrainian language.]. Kyiv: Lybid', 1993. 248 p. [in Ukrainian].
11. Rusanivs'kyu V.M. Syl'a i краса (osoblyvosti movy tvoriv V.K.Vynnychenka) [Power and beauty (features of the language of V.K. Vynnychenko's works)]. *UMLSH*. 1992. № 2. pp. 41–46. [in Ukrainian].
12. Tovstenko V.R. Prostorichchya v ukrayins'kiy movi yak strukturno-funktsional'ne yavyshe [Vernacular in the Ukrainian language as a structural and functional phenomenon. Kyiv: Instytut ukrayins'koyi movy NAN Ukrayiny, 2003. 278 p. [in Ukrainian].
13. Khentshel' H., Taranenko O.O. Movnyy landshaft Tsentral'noyi Ukrayiny: ukrayins'ka mova, rosiys'ka mova, «surzhyk» (uzhvyvannya – movna kompetentsiya – natsional'ne pozytsionuvannya) [Linguistic landscape of Central Ukraine: Ukrainian language, Russian language, “surzhik” (usage – language competence – national positioning)]. *Movoznavstvo*. 2015. № 4. pp. 3–25. [in Ukrainian].
14. Cherednychenko I.H. Narysy z zahal'noyi stylistyky suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Essays on general stylistics of the modern Ukrainian language]. Kyiv: Radyans'ka shkola, 1962. 495 p. [in Ukrainian].
15. Shevel'ov Yuriy. Vnesok Halychyny u formuvannya ukrayins'koyi literaturnoyi movy [Galicia's contribution to the formation of the Ukrainian literary language]. NTSH u L'vovi, Nats. un-t “Kyievo-Mohylyans'ka akademiya”. Kyiv: KМ Akademiya, 2003. 157 p. [in Ukrainian].